

3. Васьків М. Філософсько-літературний контекст роману І. Багряного “Людина біжить над прірвою” / М. Васьків // Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наукових праць. / редкол.: М. Х. Гуменний та ін. – К.: Акцент, 2007. – Вип. 26. – С. 561-570.
4. Гришко В. Невгасна віра в людину / В. Гришко // Багряний І. Вибрані твори. – К.: Смолоскип, 2006. – С. 580-599.
5. Камю А. Бунтующий человек: Философия. Политика. Искусство. / А. Камю. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.
6. Мариненко Ю. “Военна” проза Івана Багряного: “Людина біжить над прірвою”, “Огненне коло” / Ю. Мариненко // Дивослово. – 2001. – № 12. – С. 9-12.
7. Сумерки богов / сост. и общ. ред. А. Яковлева. – М.: Политиздат, 1989. – 398 с.
8. Шлемкевич М. Проводжаючи Івана Багряного / М. Шлемкевич // Сучасність. – 1976. – № 1. – С. 38-43.
9. Шугай О. Одиссея української людини, або Джерела епічного мислення Івана Багряного / О. Шугай // Багряний І. Вибрані твори : у 2 т. – К.: Юніверс, 2006. – Т. 1. – С. 5-78.

Анотація. У статті проаналізовано особливості екзистенціалізму І. Багряного у романі “Людина біжить над прірвою” у порівнянні з творчістю представників цієї течії. Автор стверджує, що твір І. Багряного синтезує екзистенціалістські особливості з національними.

Ключові слова: екзистенціалізм, сенс існування, межова ситуація, людина, вибір.

Summary. In this article is analyzed the special feature of the existentialism in Bahrianyi's novel “Liudyna bizhyt nad prirvoiu”. The novel also has some national features.

Key words: an existentialism, sense of existence, a boundary situation, a person, choice.

УДК:81'22

Лабашук М.С.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТРУКТУРИ ЗНАКУ

У сучасних семіотичних теоріях дослідники скоріше уникають уточнення категорії знаку, ніж використовують цю категорію достатньо послідовно та розчленовано семантично чи понятійно-термінологічно. Той факт, що слово дійсно не може бути представлено як матеріальне візуальне або акустичне явище для сенсорного його сприйняття та підтвердження, призводить до того, що у дослідженнях слово (знак) все більш ігнорується також і в якості інваріанту мовного мислення. Фонетична (одноакцентна) одиниця усного мовлення або графічна (розділена пробілами) одиниця письмового мовлення – це одиниці не мови, а мовлення (тобто словоформи).

У теоріях когнітивної лінгвістики, комунікативної лінгвістики, у семантичних теоріях мови є помітним або нівелювання категорії знака, тобто утотоження знака з морфемами, вільними словосполученнями, синтагмами, висловлюваннями, текстами, або ігнорування даної категорії. У будь-якому разі можна констатувати наступне: реальні труднощі у кваліфікації категорії знаку переакцентують головну увагу досліджень переважно на мовленнєві факти, в результаті чого класичні теорії І. Бодуена де Куртене, Ф. де Сосюра, Л. Виготського та ін., котрі створюють моделі взаємодії інваріантних та актуальних аспектів мовної здатності, все більш стають лише історичною спадщиною. Таким чином виявляється нереалізованим найбільш цінний та евристичний потенціал цих теорій.

Сучасні дослідники незадоволені ані станом морфологічних чи лексикологічних теорій знаку як мовної одиниці, ані станом лексикографічного опису знаку (типовою і показовою є, наприклад, думка, що аби зрозуміти лексикографічну тлумачну статтю лексичної одиниці, треба знати значення цієї одиниці). Традиційні теорії мови так само традиційно поділяють мову на лексикон та граматику, хоча характер пов'язаності їх між собою на даний момент залишається нез'ясованим. Також традиційно підставовою одиницею мови вважається лексична одиниця (слово), котра хоча легко розпізнається інтуїтивно, все ж на разі ще не піддалась задовільній дефініції. Подібно їй тривіальна теза, що лексична одиниця має значення сама по собі (чи сама у собі), приймається скоріше з власного не до кінця усвідомленого переконання чи на віру певним авторитетам, ніж через логічне та послідовне доведення цієї тези.

Традиційна граматика граматичний рівень абстрагує від індивідуального лексичного значення одиниць, граматично розглядаючи та трактуючи лексичні одиниці як асемантичні

групи, що належать до певних граматичних класів. Таким чином, лексикон не вважається частиною граматики, а граматику ігнорує лексичну своєрідність. Так само й традиційна синтаксична граматику оперує синтаксичними структурами, які не мають жодної інформаційної цінності, виконуючи лише функцію компонента організації тексту, а лексичне значення розглядається як заповнення пустих місць у синтаксичній структурі (див. [6,47-49]).

Безумовно, відзначений розрив між семантикою, морфологією та синтаксисом у сучасних дослідженнях поступово долається, а недоліки традиційних теорій пояснюються недостатністю опрацювання у теоріях відповідної проблематики. У другій половині ХХ ст. під впливом ідей генеративної граматики школи Н. Хомського та Кембриджської лінгвістичної школи були закладені основи синтаксичної семантики, зокрема, у теоріях Московської семантичної школи. Наприклад, Е. Падучева стверджує, що дослідження І.А. Мельчука і Ю.Д. Апресяна, “обосновавшие переход от толкования слова самого по себе к толкованию сентенциальной формы с переменными по актантам, ...фактически определили нынешнее направление русской и мировой лексикологии и лексикографии” [4,19].

У результаті досягнень синтаксичного синтаксису, який спрямований переважно на аналіз сентенціальних форм, лексична одиниця втратила свою незалежну цінність та стала виконувати роль перемінних у певних синтаксично-семантичних конструкціях. Подібним чином у польському мовознавстві під впливом ідей Халідея у комунікативній граматиці О. Авдєєва та Г. Хабрайської базовою одиницею почала визнаватися предикативно-аргументна структура (*układ predykato-argumentowy*), структурним центром якої вважається предикат, що відкриває місця для певного числа аргументів [6,84]. Комунікативна граматику більш важливою вважає не формальний аспект одиниці, а її інформаційну вартість – це значно збільшує кількість як лексичних одиниць у якості знаку, так і відповідних морфологічних одиниць, які розширюють поняття та об’єм категорії частини мови.

Метою даної статті є відтворення модельної інваріантності знаку як мовної одиниці, що за своєю природою є дуалістичною:

- з однієї сторони, це одиниця, яка спрямована та єдино базована на індивідуальній психофізіології конкретної неповторної особистості;

- з іншої сторони, знак – це одиниця, яка завдячує своєму існуванню перш за все іншій особі (або особам) і тому спрямована не тільки до власної психофізіології, але й до психофізіології (через практичну та семіотичну діяльність) інших представників соціального оточення.

Традиційною лінгвістичною проблемою залишається окреслення тих закономірностей, які реалізують можливість поєднання у структурі знаку інформації індивідуально неповторної (ідіолектної) з соціальною (соціолектною), тобто загально прийнятою, тих закономірностей, які дозволяють стандартизувати інформацію і все ж при цьому розуміти неповторність як семіотичної інформації своїх комунікантів, так і неповторність власної семіотичної інформації. Таким чином, серед проблематики знаку як найважливіші проблеми у полі зору дослідників знаходяться: а) структура знаку та б) його функції у діяльності особи та суспільства. Дана проблематика традиційно й активно розроблялась у історичних теоріях мовознавства, актуальною вона залишилась й для сучасного мовознавства.

Соціокультурний аспект входить як у лексико-семантичну сферу, так і у сферу граматичну знаку. У сферу лексико-семантичну він входить у вигляді структурної семантики, а у сферу граматичну – у вигляді соціальних морфологічних, синтаксичних та інших моделей мовленнєвої діяльності, які мають метою виразити в мовленнєвій комунікації за допомогою номінативних семантичних засобів ІБМ (інформаційна база мови – термін О. Залевської [3], О. Лещака [5]) інформаційні одиниці понятійної системи мови. У зв’язку з принциповим розрізненням інваріантного (мовного) аспекту та варіативного (мовленнєвого) аспекту мовленнєвої діяльності є необхідним розрізнення знаку у мові (як моделі словозмінення) та знаку у мовленні (як реалізації моделі у вигляді конкретної словоформи). Цілком зрозуміло, що відповідно до різниці їх функцій це будуть два різних розуміння єдиної категорії знаку.

Розуміння знаку як конкретної словоформи передбачає нередуковане врахування при характеристиці даного знаку, як мінімум, наступних категорій – синтаксичної схеми висловлювання, ономазіологічних класів, віднесення до категорії частин мови, до актуального поняття, до мовного значення знака, синтаксичної позиції знака та ін. Баланс різновекторної спрямованості даних категорій й створює форму та семантику словоформи як актуального мовленнєвого знаку.

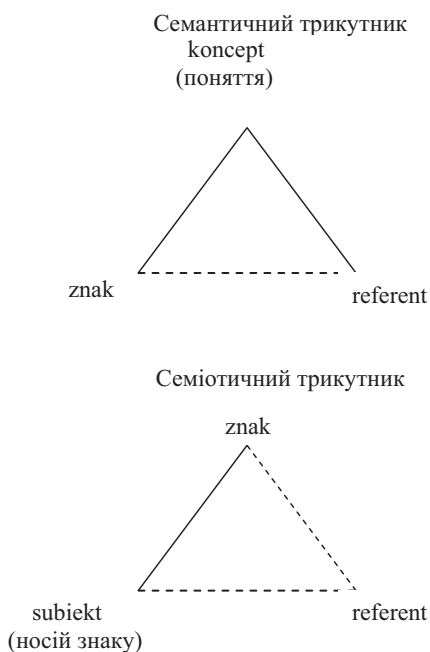
У сучасному мовознавстві абсолютно домінуючими є соціоцентричні теорії мови. І це незважаючи на той факт, що у комунікації ми повсюди маємо справу лише з індивідуальними та конкретними виявами мови (навіть за колективними мовними текстами завжди стоять конкретні особи). Є очевидним, що аналізувати та описати індивідуальну мову значно важче, ніж описати абстрактно конструйовану та соціально узагальнену модель мови чи мовної здатності. Знак як

вербальна одиниця має щонайменше два глобальних базових аспекти власної онтології, які становлять сутність знаку та традиційно вимагають розв'язання і впорядкування складних структурно-функціональних зв'язків (внутрішніх та зовнішніх) у знаку:

- інформаційний аспект формально-структурний,
- та діяльнісний аспект соціально-індивідуальний.

Ці глобальні аспекти містять у собі безліч окремих, більш конкретних проблем, які варто коротко зазначити. Перший аспект своїми найважливішими проблемами має визначення специфіки віднесення знаку до своїх референтів, специфіки співвіднесення у знаку семантики граматичної та лексичної, визначення границь знаку, визначення місця та зв'язків знаку у мовній системі, закономірностей актуалізації мовного знаку у мовленні та ін.

Другий аспект своїми найважливішими проблемами має визначення закономірностей віднесення знаку до своїх носіїв, тобто суб'єктів знаку, та віднесення знаку до двох полюсів даного аспекту: а) до проблеми походження знаку, та б) до функцій, точніше прагматики, знаку у суспільстві, а також у окремій особистості. Відзначені два аспекти (1 – інформаційно-референтний та 2 – інформаційно-суб'єктний) нерозривно пов'язані між собою та все ж вони становлять два очевидно окремих і важливих аспекти сфери предметно-фізичної та інформаційно-комунікативної типів діяльності, а разом з третім аспектом – референцією знаку – можуть становити компліментарну альтернативу до відомого семантичного трикутника Огдена-Річардса:

У семіотичному трикутнику суцільна лінія у зв'язку “знак – носій знаку” означає безпосередність та безумовність зв'язку, тобто означає, що знак (мовний) виключно і абсолютно є частиною носія цього мовного знаку (це твердження втрачає свою силу у відношенні до знаку мовленнєвого). Перервною лінією зазначена опосередкованість зв'язку “знак – референт” (ця опосередкованість пояснюється тим, що знак до референту завжди є опосередкований носієм), а зв'язок “референт – носій знаку” також позначений перервною лінією тому, що цей зв'язок є безпосереднім лише у сенсорному аспекті (тобто в аспекті несеміотичному), а в інформаційному аспекті завжди є опосередкованим денотатом та концептом знаку.

Як видно навіть з цієї коротко зазначеної тематики теорія знаку є показовою проблемою, у якій схрещуються принципи та нерідко полярні положення досліджень мисленнєвої діяльності, міжособистісного спілкування, міжкультурної комунікації, типології мисленнєвої діяльності, семіотичної діяльності, практичної поведінки, структури мови і т.ін. Структура знаку є типологічно схожою зі структурою мови, тому можна стверджувати, що структура знаку зберігає у собі таємницю суто людського способу мислення, його походження та відмінностей від практичного типу мислення.

Свого часу Л. Виготський, розв'язуючи безліч наявних протиріч у суперечливих теоріях щодо природи знаку, визначив щонайменше дві підставові тези, які дозволили йому послідовно просуватись у створенні функціональної теорії семіотичної діяльності.

Перша теза стосується генези та співвідношення практичного мислення та семіотичного мислення у межах мисленнєвої діяльності. Суперечливість цього співвідношення Л. Виготський розв'язує у досить оригінальний спосіб, стверджуючи, що мові передує практичне мислення як первинна у генетичному відношенні фаза розвитку інтелекту. Серед численних (сучасних

Л. Виготському) теорії онтології мови (наприклад, мова – це підпорядкована пасивна частина діяльності; мова – це незалежна, паралельна практичній діяльності семіотична мисленева діяльність; мова – це засіб зовнішнього вираження-виявлення практичної діяльності) Л. Виготський надає перевагу опрацюванню функціональної теорії мови – а саме, теорії мови як засобу, що створює якісно нову психологічну функціональну систему діяльності [2]. Генеза та розвиток цієї системи, місце та функції у ній знаку – ця проблема залишається актуальною проблемою сучасного мовознавства та психолінгвістики.

Виділення у знаку референту та денотату означає розрізнення у знаку відносно безпосереднього та опосередкованого відображення предмету. Характер терміну “опосередковане відображення” імплікує те, що його основою було відображення безпосереднє. Ми вважаємо, що повністю обгрунтованим є твердження існування двох типів знаку (або двох різних операційних відображувальних модусів одного знаку) – знаку референтного відображення та знаку категоріального відображення. Подібно до того, як існують два модуси одного знаку у функціональному відношенні – мовний знак та мовленнєвий знак (і це два різних в онтологічній якості та суті знаки), так само існують два модуси знаку і у генетичному відношенні (причому, вони можуть існувати синхронно, паралельно або суміжно один до одного) – знак безпосередньої референції та знак опосередкованої денотації (категоріальної референції).

У генетичному відношенні безпосередня референція переує референції опосередкованої. Схематично це можна зобразити у наступному вигляді, де семантичний трикутник (який відображає більш пізній генетичний етап) повинен бути реформованим у вихідну структуру, якій більш відповідає пряма лінія (знак одночасно є і предметом, і денотатом, концепт ще не є сформованим):

Концепт

Знак ————— Денотат ————— Предмет

Цей етап у розвитку знаку Л. Виготський називає природною, або ж примітивною стадією у розвитку знаку: “знак – сложный процесс развития. В начале процесса стоит переходная, смешанная форма, соединяющая в себе натуральное и культурное в поведении ребенка... естественная история знака” [2,14]; “...в самом начале овладения речью ребенок еще не усматривает никакой связи между знаком и значением... Относит овладение этим отношением к самому началу культурного развития ребенка – значит игнорировать сложную историю внутреннего формирования отношения, историю, которая длится более 10 лет” [2,70]. Ми додамо до цього, що ця історія ніколи не припиняється та має багату й різнобічну типологію структурних та семантичних зв’язків і функцій.

А у подальшому (після “природної стадії” знаку) розвитку свідомості, соціальної комунікації та семіотичного мислення має місце саме те поглиблення зв’язків у структурі знаку, яке дозволяє слову-знаку набути принципово нової якості – його концептуалізації, семантики, що дозволяє знаку стати формою акумуляції знань аж до найвищої форми інформації логічного типу знань – форми понятійної термінологічної інформації. В ході зазначеного розвитку та поглиблення зв’язків у функціональній психосеміотичній системі мають місце (серед інших) наступні найважливіші процеси: формування інваріантного мовного знаку (слова) та мовної семантики, формування поняття, формування денотату (тобто узагальненого наочного уявлення), незалежнення (з часом все більш радикальне) знаку від власної референції.

Ускладнення тих функцій, які виконує знак, має наслідком ускладнення структури знаку, одночасно та в однаковому об’ємі його граматичного та лексичного значення. Це відбувається симетрично у відношенні до функцій знаку – у переході від функції безпосереднього індикативного позначення до опосередкованого абстрактного позначення, а у відношенні до граматичної структури – у переході від стосовно простих лексико-морфологічних форм слова до складних морфолого-синтаксичних форм номінативних одиниць вербальної комунікації. Розуміння онтологічного ускладнення структури та функцій знакових одиниць у онтогенезі мовної діяльності відповідно призводить у гносеології лінгвістичних досліджень до постановки принципово нових проблем у теорії знаку (та. як наслідок, до багатьох протиріч у теоріях).

З відзначеною першою тезою (специфіка генези та співвідношення безпосереднього практичного та опосередкованого семіотичного мислення) філогенетично та онтогенетично є тісно пов’язана друга теза, що відображає діяльнісний, соціально-індивідуальний аспект.

Л. Виготський у розвитку психіки принципово розмежовував дві основних лінії розвитку психіки суб’єкту – лінію біологічного формування елементарних процесів та лінію соціально-культурного створення вищих психічних функцій. Взаємодія цих ліній і спричиняє, і являє собою реальний розвиток та проявлення поведінки соціальної людини. Л. Виготський вважав, що ці дві лінії є різко відмежовані одна від одної, що вони у філогенезі представляють два процеси

розвитку у чистому та ізолюваному вигляді. Тим не менше в онтогенезі обидві лінії є тісно сплетеними у єдине ціле, тому у межах цього цілого можна та необхідно розрізняти вищі та нижчі психічні функції, а також індивідуальні та соціальні форми виявлення поведінки.

Ця друга теза може бути визначена у наступному твердженні – будь яка вища психічна функція обов'язково має свої соціальні корені: “[знаковая операция как высшая функция] ...является социальным способом поведения, примененным к себе” [2, 71]; “[знаковую операцию] ...нельзя вывести, оставаясь в пределах индивидуальной психологии” [2, 56]; “...каждая высшая психическая функция неизбежно носит вначале характер внешней деятельности. Вначале знак представляет собой, как правило, внешний вспомогательный стимул, внешнее средство аутостимуляции. Это обусловлено двумя причинами: коллективные формы поведения в сфере внешней деятельности, примитивность законов индивидуальной сферы поведения, которые еще ...не обособлены от непосредственного восприятия и внешнего действия” [2, 72].

Таким чином, два вище зазначених та аналізованих аспекти (1 – співвідношення безпосереднього практичного та опосередкованого семіотичного мислення; 2 – інтеріоризація інтерсуб'єктивної соціальної діяльності) є взаємно та нерозривно пов'язаними, і аналіз будь-якої мовної чи мовленнєвої одиниці у різній мірі вимагає їх врахування. Мовна свідомість та мовне мислення є більш динамічними та функціонально і системно розчленованими, ніж усвідомлення (наприклад, усвідомлення буденне або усвідомлення наукове) цього мовного мислення чи мовної свідомості. Тому подібне усвідомлення (особливо наукове аналітичне усвідомлення) необхідно постійно й послідовно досконалити.

Завершуючи аналіз, слід зробити основні висновки:

1. Традиційно категорія знаку розглядається як онтологічно незмінна, ніби раз і назавжди дана та окреслена явність. Дане розуміння не дозволяє взяти під увагу онтогенетичну історію та розвиток знаку у ідіолекті.

2. У онтогенезі знак проходить складний та послідовний розвиток від простих його форм (примітивний, безпосередній неструктурований знак) до розвинених форм (опосередкований, системно та інформаційно структурований знак). Хоча дані форми генетично обумовлено слідує одна за одною, вони не виключають, а навпаки уможливають своє функціонування. Первинні форми знаку (виконуючи індикативну функцію) та розвинені форми (виконуючи акумулятивну інформаційну функцію) існують поруч, маючи різну, хоча й взаємообумовлену прагматику.

3. Різні у онтогенетичному аспекті номінативно-інформаційні функції знаку послідовно відбиваються у структурі знаку – його семантичній структурі, морфологічній формі, семантичних валентностях та синтаксичних функціях.

4. Необхідно принципово розрізняти два типи онтології знаку – мовний знак (якого функцією у системі мовних знаків є позначення понятійних одиниць картини світу) та мовленнєвий знак (якого функцією є вираження комунікативної інтенції суб'єкту у мовленні).

5. Структура знаку є генетично обумовленою та містить у собі два найважливіших аспекти – інформаційний (формально-структурний) аспект знаку та діяльнісний (соціально-індивідуальний) аспект знаку.

6. Інформаційний (формально-структурний) аспект знаку акцентує те, що знак має дві підставових здатності, пов'язаних та обумовлених генетично та психофізіологічно – здатність відносно безпосереднього образного відображення референту (рання стадія розвитку) та здатність опосередкованого понятійного відображення референту.

7. Діяльнісний (соціально-індивідуальний) аспект знаку акцентує те, що будь яка вища психічна функція обов'язково має свої соціальні корені. Відповідно до цього семіотична та мисленнєва діяльність є результатом інтеріоризації інтерсуб'єктивної, тобто соціальної практичної та семіотичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Апресян Ю.Д. Избранные труды. – Т.1. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. – М., 1995
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений в 6-ти томах. – М.: Педагогика, 1984. – Т.6. – 504 с.
3. Залевская А.А. Слово в лексиконе человека. Психолингвистическое исследование. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1990. – 206 с.
4. Падучева Е.В. Динамические модели в семантике лексики. – М.: Языки славянской культуры, 2004.
5. Лещак О. Языковая деятельность. Основы функциональной методологии лингвистики. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1996. – 446 с.
6. Awdziejew A., Nabrajska G. Wprowadzenie do gramatyki komunikacyjnej. – Tom 1. – Łask, 2004. – 332 s.

Анотація. У статті розглядається та аналізується категорія знаку як категорія історична, змінна, яка підлягає розвитку у індивідуальному семіотичному досвіді – від примітивної неструктурованої форми до форми системно структурованого знаку. Семіотична та мисленнева діяльність визнається результатом інтеріоризації інтерсуб'єктивної, тобто соціальної практичної та семіотичної діяльності.

Ключові слова: мовний знак, денотат, референт, концепт

Summary. In the present paper it has been analyzed the category of sign as the historical, changeable category which is subject to development in individual semiotic experience – from primitive nonstructural form to structural form in system of verbal signs. Semiotic and understanding activities have been understood as a result of the interiorisation, that is of individualization of social practical and semiotic activities.

Key words: language sign, denotat, referent, concept.

УДК 811. 161. 2: [398 + 34]

Лавриненко С.Т.

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ФРАГМЕНТІВ ПРАВОВОГО ЗНАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ ПІСНЯХ

Український фольклор, як одна з найважливіших і значущих складових національної культури, потребує поглибленого вивчення закодованих у ньому важливих знаків буття індивіда й соціуму. Сучасні спроби дешифрації фольклорного слова мають за мету відтворення реальної картини генези та динаміки народно-поетичного мислення шляхом виявлення параметрів й площин реалізації елементів пракультури, соціального досвіду, історичної пам'яті.

Народна пісенність є потужним транслятором різноманітних квантів сакрального знання, адже вона протягом століть була невід'ємною частиною українського етно-психо-логіосу. Жоден з фольклорних жанрів не може зрівнятися з піснею широтою охоплення життєвих явищ, детальністю відображення народного світосприймання. Створена в незапам'ятні віки, вона хвилює й сьогодні правдивістю, свіжістю й щирістю почуттів, чарує поетичністю, художньою красою [16, 11].

Інтеграційні процеси розвитку національної свідомості спричинили виникнення окремої групи народної лірики – соціально-побутової, у якій на тлі партикулярних родинних проблем, особистих почуттів, роздумів та конфліктів ліричних героїв відтворено масові суспільні явища, викликані чинниками станового розшарування. Успадкувавши окремі риси обрядової та родинної пісенності, соціально-побутовий конструкт синтезував оригінальний спосіб фольклорного світобачення, породжений формуванням автономних типів соціальної ідеології. На думку М. Лановик та З. Лановик [7, 323], козацький, чумацький, рекрутський, наймитський, бурлацький, заробітчанський різновиди усної народної творчості виникли, коли національна свідомість набула здатності аналізувати державотворчі процеси та явища громадського життя, тобто коли людина почала усвідомлювати себе частиною певної спільноти. Сюжетна й жанрова неоднорідність суспільно-побутового мелосу закорінена у конкретні історичні реалії етнобуття. В. Балущок пов'язує тематичне розшарування згаданої групи текстів із традицією існування соціальних громад та професійних союзів, кожен з яких мав свої закони, обряди та правила [1, 137]. Самобутні за змістом цикли соціально-побутової лірики об'єднує спільний спосіб інтерпретації дійсності, здатність до узагальнення настроїв та почуттів конкретних суспільних верств.

Головні персонажі соціально-побутових пісень – козаки, чумаки, солдати, рекрути, кріпаки, наймити, заробітчани – є носіями народних уявлень про волелюбність, ненависть до насильства, справедливість. Згадані ідеї вербалізуються у рефлексіях творців і носіїв фольклорної традиції, свідомість яких, відображаючи глибинні процеси осмислення суспільних явищ, відтворює низку фіксацій реальних і потенційних можливостей ліричних героїв. Метою нашої розвідки є аналіз елементів народно-юридичного знання, представленого у соціально-побутових піснях індексаціями правосуб'єктних позицій. Інтерес до зазначеної проблеми пояснюється тим, що когнітивне вивчення динаміки номінацій осіб-носіїв енграм правового досвіду козацької, чумацької, солдатської, кріпацької, наймитської, бурлацької, заробітчанської верств,